

PLURALISMUL MEDIATIC LA NIVEL EUROPEAN: DE LA RECUNOAȘTERE LA MĂSURARE

Ana GONȚA

Universitatea de Stat din Moldova

În Republica Moldova, *pluralismul mediatic* constituie un subiect nou de cercetare. La nivel european, acesta este pe larg dezbătut timp de cel puțin două decenii, ultimii ani fiind în special relevanți la capitolul măsurare a pluralismului. Fenomenul a trecut prin mai multe faze în drumul său spre conceptualizare, definire, abordare, și, mai nou, măsurare. Totuși, tematica nu este epuizată și nu s-a ajuns la un compromis în ceea ce privește această noțiune.

Cuvinte-cheie: *pluralism al mass-mediilor, diversitate, Uniunea Europeană, libertate de exprimare, drepturile fundamentale ale omului, indicatori de măsurare a pluralismului mass-media, democrație.*

MEDIA PLURALISM AT THE EUROPEAN LEVEL: FROM ACKNOWLEDGMENT TO MEASUREMENT

In the Republic of Moldova, the media pluralism is a new research subject. At the European level, the topic is largely discussed during at least the last two decades. The last years have been especially relevant in terms of measuring the media pluralism. The phenomenon of the media pluralism has passed through several phases in its way to conceptualization, approach, definition, and, more recently, measurement. However, the subject is not consumed, and there is no compromise regarding the notion of media pluralism.

Keywords: *media pluralism, diversity, European Union, freedom of expression, fundamental human rights, indicators for the measurement of the media pluralism, democracy.*

Despre *pluralismul mediatic* se poate vorbi, la modul general, având în vedere două dimensiuni: una externă, care se referă la diversitatea instituțiilor de presă de pe o piață, și una internă, prin care se înțelege multitudinea opiniilor prezentate în conținuturile mediatic. La nivelul Uniunii Europene și al Consiliului Europei, despre *pluralismul mediatic* se discută intens timp de peste două decenii. Pornind de la moto-ul *Unitate prin diversitate*, UE pledează continuu pentru crearea și perpetuarea unui spațiu al cooperării și conviețuirii, scoțând în evidență multitudinea de idei, opinii, moduri de gândire și de acționare, de abordări ale stărilor de fapt etc. Totuși, realitatea demonstrează că acest proces nu este unul ușor. Pe lângă voința exprimată politic și la nivel de cetățeni ai statelor-membre, construirea și păstrarea unității comunitare cere toleranță, cunoaștere a specificului fiecăruia, îngăduință, aprobare, capacitatea de a asculta și de a ține cont de alte opinii, recunoașterea și promovarea ideilor judicioase, toate acestea însemnând, de fapt, capacitatea de a conviețui în diversitate. În acest context, subscriem la opinia sociologului britanic Gregor McLennan, care consideră că „s-ar părea că tot ce este pluralist, divers și deschis este automat văzut ca ceva bun” [1, p.495]. Însă, același autor se întreabă: „Nu există oare un punct în care diversitatea sănătoasă se transformă într-o disonanță nesănătoasă? Înseamnă oare pluralismul că totul funcționează?” [2, p.60]. Într-adevăr, *pluralismul* poate să nu constituie un semn al funcționalității perfecte a unei societăți, a unei piețe, a unui ansamblu de țări sau a unui sistem mediatic, dar, cu siguranță, este mai bun decât absența lui. Precum este valabil pentru toate lucrurile, extremele nu sunt salutate nici în cazul *pluralismului*, o abordare echilibrată fiind mai degrabă dezirabilă. În căutarea acestui echilibru, comunitatea europeană dezbate *pluralismul mediatic* de la începutul anilor '90 ai secolului trecut, și tocmai diversitatea și specificul societăților au făcut dificilă abordarea uniformă a *pluralismului*. Constrângerile politice, reformele sistemului mediatic, dureroase și greu de realizat în unele țări, înțelegerea diferită a conceptului de *pluralism* sunt doar câteva dintre dificultățile cu care s-au confruntat statele pe parcursul discuțiilor și al dezbaterilor. Deocamdată, nu s-a ajuns la o abordare comună a fenomenului, dar comunitatea europeană a întreprins mai multe acțiuni în vederea conceptualizării și consolidării *pluralismului mediatic*, văzut ca o condiție fundamentală pentru funcționarea democrației. Aceste acțiuni se regăsesc la nivel legislativ (inclusiv la nivel de recomandări) și executiv. În continuare, ne vom referi la cele două niveluri.

Termenii *pluralism mediatic*, *pluralism* sau alte noțiuni adiacente sunt consfințite în actele normative adoptate la nivel european, luând în considerare actele fundamentale internaționale (**Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, noua strategie a UNESCO**

în materie de comunicare, **Convenția UNESCO asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale** etc.). Este important să notăm, în acest sens, că „la mijlocul anilor 1990 pluralismul mediatic a fost o preocupare constantă în special pentru Consiliul Europei și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului” [3]. Astfel, articolul 10 (*Libertatea de exprimare*) din **Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**, adoptată de Consiliul Europei în 1950, prevede: „Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere” [4]. Deși nu conține cuvintele *pluralism mediatic* sau *pluralism*, articolul 10 al CEDO constituie baza reglementării acestui fenomen și punctul de pornire pentru toate prevederile ulterioare. Bunăoară, **Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră**, adoptată în 1989, se referă, în articolul 10bis, la *pluralismul în mass-media*: „1. Părțile, în spiritul cooperării și ajutorului reciproc care stau la baza prezentei Convenții, vor face eforturi pentru a evita ca serviciile de programe transmise sau retransmise de un difuzor sau oricare altă persoană fizică sau juridică din competența lor;... să pericliteze **pluralismul în mass-media**” [5]. Ulterior, articolul 11 al **Cărții drepturilor fundamentale ale UE**, adoptată în anul 2000, stipulează: „2. Libertatea mass-mediei și **pluralismul** acesteia sunt respectate” [6]. De asemenea, **Carta Europeană a libertății presei** din 2009 prevede în chiar primul articol că „libertatea presei este vitală pentru o societate democratică. Autoritățile statului trebuie să o susțină și să o protejeze, să respecte **diversitatea media** în toate formele sale de diseminare, precum și în misiunile sale politice, sociale și culturale” [7]. Rămânând la capitolul acte fundamentale, menționăm articolele 2 și 167 din **Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene** din 2012, care prevăd următoarele: „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin **pluralism**, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați” (art.2). Noțiunea *pluralism* din prevedere poate fi extrapolată la domeniul mediatic, chiar dacă textul nu se referă expres la acesta. Articolul 167 conține, de asemenea, referiri indirecte la subiect, utilizând cuvântul *diversitate*: „1. Uniunea contribuie la înflorirea culturilor statelor membre, respectând **diversitatea** națională și regională a acestora și punând în evidență, în același timp, moștenirea culturală comună. 2. Acțiunea Uniunii urmărește să încurajeze cooperarea dintre statele membre și, în cazul în care este necesar, să sprijine și să completeze acțiunea acestora în următoarele domenii: - îmbunătățirea cunoașterii și a diseminării culturii și istoriei popoarelor europene; - conservarea și protejarea patrimoniului cultural de importanță europeană; - schimburile culturale necomerciale; - creația artistică și literară, inclusiv în sectorul audiovizualului” [8]. Urmează **Protocolul nr.29 privind sistemul de radiodifuziune publică în statele membre**, care constituie o anexă la documentul menționat mai sus și care conține sintagma *pluralism în mass-media*. Textul Protocolului spune: „În alte părți contractante, considerând că radiodifuziunea ca serviciu public în statele membre este direct legată de nevoile democratice, sociale și culturale ale fiecărei societăți, precum și de necesitatea de a păstra **pluralismul în mass-media**, au convenit asupra dispozițiilor interpretative următoare...” [8].

Parlamentul European, sau legislatorul UE, recunoaște *pluralismul mediatic* în calitate de valoare fundamentală a democrației. Un șir de Rezoluții și/sau Directive ale instituției sunt de menționat în acest context. Începând cu anii '80 ai secolului trecut PE a recomandat în mai multe rânduri Comisiei elaborarea strategiilor care să promoveze și să protejeze *pluralismul mediatic*. Discuțiile au luat amploare în anii 2000 și au căpătat valențe imposibil de ignorat. Astfel, ne vom referi la unele dintre cele mai relevante documente. Este vorba despre: **Rezoluția Parlamentului European privind concentrarea mass-mediei**, prin care forul, printre altele: „1. Invită Comisia și statele membre să protejeze **pluralismul mass-mediei** și să supravegheze ca mass-media din toate statele membre să rămână libere și diversificate; 5. Invită Comisia să finalizeze revizuirea implicațiilor politice, economice și juridice ale unui cadru de reglementare european sau ale altor alternative de reglementare, cum ar fi o directivă care să permită protejarea libertății de exprimare și a **pluralismului mass-mediei**, precum și păstrarea și încurajarea diversității culturale și garantarea unei concurențe loiale pe piața de publicitate” [9, p.205], **Rezoluția Parlamentului European privind drepturile fundamentale în Uniunea Europeană**, în care instituția „regretă profund că în UE problema concentrării puterii mediatică în mâinile câtorva mega grupuri nu și-a găsit încă o soluție..., regretă că, în Italia, în special, puterea mediatică rămâne concentrată în mâinile președintelui Consiliului de Miniștri, fără ca o legislație privind conflictul

de interese să fie adoptată" [10, p.418]; **Rezoluția Parlamentului European privind „Televiziunea fără frontiere”**, în care Parlamentul: „4. Constată importanța sectorului audiovizual în apărarea democrației, a libertății de exprimare, a pluralismului și a diversității culturale; 38. Își exprimă îngrijorarea asupra faptului că o concentrare crescândă a proprietății și a controlului – fie ea „orizontală” sau „verticală” – în sectorul tv și al altor tipuri de mass-media riscă să atenteze asupra pluralismului și asupra democrației; 40. Estimează ca fiind necesară plasarea proprietății și a controlului gestionării mijloacelor de comunicare audiovizuală în limite clare” [11, p.455, 459]. De asemenea, **Rezoluția privind aplicarea articolelor 4 și 5 ale Directivei 89/552/CEE „Televiziunea fără frontiere” modificată prin Directiva 97/36/CE, pentru perioada 2001-2002**, conține un compartiment separat, numit *Pluralism și concentrare*, care prezintă îngrijorările și deciziile PE în 7 articole, după cum urmează: „45. Parlamentul este alarmat de tendința de concentrare – orizontală și verticală – a mass-mediei în anumite state membre, ceea ce constituie o amenințare pentru democrație și un risc pentru diversitatea culturală...; 46. Subliniază că, în scopul garantării pluralismului de opinii și a diversității în distribuirea programelor, statele, în procesul de elaborare a reglementărilor comunitare sau naționale privind trecerea la formatul digital, ar trebui să se asigure că majoritatea serviciilor noi de distribuție nu cad sub controlul sau influența marilor grupuri de media multinaționale, în particular dacă interesele acestora sunt în afara UE; 47. Concurența și dreptul la concurență nu sunt suficiente pentru respectarea pluralismului mass-mediei; acesta din urmă se bazează pe respectul și promovarea diversității punctelor de vedere în toată mass-media, prin recunoașterea independenței editoriale, atât în sectorul public, cât și în cel comercial, precum și prin autoritatea și independența autorităților de reglementare; 49. Subliniază faptul că fragmentarea piețelor audiovizuale europene în piețe naționale nu limitează riscurile concentrării mass-mediei la nivel european și că violarea libertății de exprimare și a respectului pluralismului și a diversității, cauzate de concentrarea mediatică într-un stat membru, constituie un factor de risc pentru ordinea instituțională și democratică comunitară; 51. Relevă că, deoarece diversitatea culturală, libertatea mass-mediei și pluralismul acesteia constituie componentele cele mai importante ale modelului audiovizual european, aceste trei valori sunt condiții indispensabile pentru schimburile culturale și pentru democrație; consideră că, în consecință, Directiva revizuită va trebui să includă dispoziții pentru garantarea și protejarea libertății de exprimare și a pluralismului mass-mediei” [12]. Prin **Rezoluția Parlamentului European privind riscurile de violare, în Uniunea Europeană și în special în Italia, a libertății de exprimare și de informare (art.11. paragraful 2 al Cărții Drepturilor fundamentale)** forul revine la problema pluralismului mediatic și „16. Este de părere că pluralismul este amenințat în UE prin controlul exercitat asupra mass-mediei de către organele sau responsabilii politici sau anumite entități comerciale, cum ar fi agențiile de publicitate; că guvernele naționale, regionale sau locale nu ar trebui să abuzeze de poziția lor influențând mass-media și că garanții mai riguroase ar trebui să fie prevăzute pentru cazul în care un ministru are interese specifice în domeniul mass-mediei [13, p.1029]; 18. Consideră că, în ceea ce privește publicul, principiul pluralismului poate și trebuie să fie realizat în cadrul fiecărui serviciu de radiodifuziune și televiziune, prin respectarea independenței și a profesionalismului colaboratorilor și al jurnaliștilor de opinie; 39. Subliniază că problema pluralismului mass-mediei înglobează, pe lângă aspectele relative componentei și acționariatului, pe cele care vizează conținutul, dreptul cetățenilor de a fi informați în mod obiectiv și complet, în special datorită posibilității, pentru diferiți actori sociali, culturali și politici, de a avea acces echitabil și non-discriminatoriu la mass-media [13, p.1030]; 74. Invită statele membre și Comisia să protejeze pluralismul mass-mediei și în mass-media și să supravegheze, în virtutea competențelor, asupra faptului că mass-media este liberă, independentă și pluralistă în toate statele membre” [13, p.1037]. Prin **Rezoluția Parlamentului European privind concentrarea și pluralismul mass-mediei în Uniunea Europeană** acesta: „1. Îndeamnă Comisia și statele membre să garanteze pluralismul mijloacelor de informare în masă, să asigure accesul cetățenilor UE la mijloace de informare în masă libere și diversificate și să recomande îmbunătățiri dacă este cazul; 2. Are convingerea că un sistem pluralist de mijloace de informare în masă reprezintă o cerință esențială pentru asigurarea continuității modelului social european democratic; 4. Subliniază faptul că, în cadrul sistemului de mijloace de informare în masă, concentrarea proprietății creează un mediu care favorizează monopolizarea pieței publicitare, introduce bariere în calea intrării pe piață a noilor agenți economici și, de asemenea, conduce la uniformitatea conținutului mediatic [14, p.90]; 19. Încurajează crearea unei carte a libertății mijloacelor de informare în masă, care să garanteze libertatea de expresie și pluralismul [14, p.91]; 35. Încurajează publicarea structurii de proprietate a tuturor formelor de presă pentru a contribui la o mai

mare transparență a obiectivelor și identității operatorului și a editorului [14, p.92]. În același context, menționăm **Directiva 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale (Directiva serviciilor mass-media audiovizuale)** care în articolul 5 stipulează: „Serviciile mass-media audiovizuale sunt în egală măsură servicii culturale și servicii economice. Importanța lor crescândă pentru societăți, pentru democrație – în special prin asigurarea libertății de informare, a diversității de opinie și a pluralismului în mass-media – pentru educație și cultură justifică aplicarea unor norme specifice pentru aceste servicii” [15, p.1]. Nu în ultimul rând, subliniem importanța **Rezoluției Parlamentului European referitoare la legislația privind mass-media din Ungaria**, care bate un puternic semnal de alarmă asupra neregulilor din sector. În document, PE „invită autoritățile ungare să reinstituie independența guvernantei mass-mediei și să înceteze imixtiunea statului în libertatea de exprimare și în „relatarea echilibrată” și consideră că reglementarea excesivă a mass-mediei este contraproductivă, punând în pericol pluralismul efectiv în sfera publică” [16, p.4].

Acțiunile de nivel executiv le vom clasifica, la rândul lor, în documentele emise de instituțiile executive și în evenimentele concrete (inclusiv definiții) cu tematica *pluralismul mediatic*. Din prima categorie fac parte documentele Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, dar și ale Comisiei Europene. De la începutul anilor '90, cel puțin 22 de recomandări și declarații ale Comitetului de Miniștri al CoE s-au referit și la *pluralismul mass-mediei*, 4 dintre ele fiind în special relevante (**Rec(94)13 cu privire la măsurile de promovare a transparenței în mass-media**, **Rec(99)1 privind măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de comunicare în masă**, **Memorandum explicativ**, **Rec(2006)3 cu privire la Convenția privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale**, **Rec(2007)2 privind pluralismul și diversitatea conținutului mass-mediei**). Astfel, **Recomandarea (99)1** prevede, printre altele, că „statele membre ar trebui să examineze introducerea unei legislații în scopul prevenirii sau contracarării concentrărilor care ar putea pune în pericol pluralismul mijloacelor de comunicare în masă la nivel național, regional sau local” sau că „statele membre ar trebui să examineze măsurile care ar putea fi luate pentru ca un conținut variat al mijloacelor de comunicare în masă care reflectă diferite puncte de vedere politice și culturale să fie pus la dispoziția publicului...” [17]. La fel de relevantă este și **Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Rec(2011)7 privind o nouă concepție asupra mass-mediei**, care prevede: „Într-o societate democratică, cetățenii contează pe existența unui spectru larg al surselor de informație și se așteaptă la un conținut divers al acestor surse, capabil să răspundă intereselor diferitelor segmente ale societății (art.51)” [18].

Comisia Europeană, sau executivul UE, răspunzând solicitărilor Parlamentului adoptă, în 1992, **Cartea Verde (Green Paper – documente publicate cu scopul de a stimula discuții pe anumite subiecte la nivel european**. Toate părțile interesate sunt invitate să participe într-un proces de consultare și dezbateră. Aceste documente pot evolua în inițiative legislative care sunt prezentate în **Cartea Albă – White Paper**) cu titlul: **Pluralismul și concentrarea mass-mediei pe piața internă. O evaluare a necesității acțiunilor comunitare**. În condițiile în care în statele membre existau deja reglementări anticoncentrare, Comisia a propus, în documentul amintit, trei opțiuni: 1) să nu fie întreprinse acțiuni la nivel comunitar, acest aspect fiind lăsat la discreția fiecărui stat membru; 2) Comisia să elaboreze recomandări ce vizează, în special, transparența proprietății; 3) să aibă loc armonizarea legislațiilor anticoncentrare [19]. După un amplu proces de consultări cu toți actorii interesați nu s-a ajuns la o poziție comună vizând opțiunile propuse, dar „opțiunile 1 și 3 au suscitat mai mult interes” [20]. Cu referire la opțiunea 2, reprezentanții statelor membre au solicitat ca instituția „să nu vizeze doar aspectele ce țin de măsurile care să limiteze concentrarea mass-mediei, dar să examineze și alte probleme, cum ar fi cele care vizează pluralismul intern, cinematografia sau o politică globală a mass-mediei” [20]. Având în vedere noile realități economice, Comisia a decis să se oprească în detaliu asupra sintagmei „comunicare comercială” și asupra importanței acesteia pentru societatea informațională. Astfel, următorul document aprobat la nivel comunitar trebuia să vizeze anume acest aspect.

Complexitatea subiectelor a făcut ca noua **Carte Verde**, numită **Comunicarea comercială pe piața internă**, să fie adoptată abia în 1996. Documentul se bazează pe „o analiză cuprinzătoare a legislației relevante din fiecare stat membru, precum și pe o analiză completă a piețelor” [21] și „este în mod special relevant în ceea ce privește comunicarea informației comerciale de către serviciile de radio și televiziune transfrontaliere, dar și de noile servicii de informare (în special de serviciile on-line)” [21]. Stipulările **Cărții** se bazează pe ideea armonizării regulilor existente în statele membre cu privire la comunicarea informației comerciale. Cu

o abordare habermesiană a pieței comune într-o sferă publică deschisă pentru toți, Comisia Europeană depășește astfel cadrul *Cărții Verzi* din 1984, care face prima referire la stabilirea pieței comune pentru radiodifuzori (*Cartea Verde privind stabilirea pieței comune pentru radiodifuzori, în special pentru cei prin satelit și prin cablu*), dar și pe cel al *Convenției Europene privind televiziunea transfrontalieră* adoptată de Consiliul Europei în 1989. Noul document vizează toate formele de comunicare comercială. Chiar dacă diferențele de legislație internă s-au făcut simțite și la această etapă de încercare de a ajunge la o abordare mai mult sau mai puțin similară la nivel comunitar, documentul a formulat niște repere privind specificul comunicării în societatea informațională.

Alte inițiative relevante au urmat la sfârșitul anilor 1990. Printre acestea se regăsesc: *Cartea Verde privind convergența telecomunicațiilor, a tehnologiilor media și ale informației, precum și implicațiile pentru reglementare – spre o abordare a societății informaționale COM/97/0623*; *Informația din sectorul public: o resursă-cheie pentru Europa – Cartea Verde privind informația din sectorul public în societatea informațională COM/98/0585*; *Cartea Verde privind politica spectrului de frecvențe radio în contextul politiciilor Comunității Europene de telecomunicații, audiovizual, transport, cercetare și dezvoltare COM/98/0596 sau Cartea Verde privind serviciile de interes general COM (2003) 270* cu rezultatele consultării asupra acestui subiect (*COM (2004) 374*). Toate au propus dezbateri și discuții în vederea creării și consolidării spațiului informațional european liber și pluralist. *Cartea Albă privind politica europeană de comunicare (COM (2006) 35)*, de exemplu, definește, printre altele, *diversitatea*: „cetățenii europeni provin din medii sociale și culturale foarte diverse și au o largă varietate de opinii politice. Politica europeană de comunicare trebuie să respecte toată gama de opinii în dezbaterile publice” [22, p.6] și pune accentul pe „umanizarea Europei, pe necesitatea creării unui spațiu public european și a unei opinii publice comunitare” [22, p.9].

Referindu-ne la categoria a doua de acțiuni la nivel executiv întreprinse în vederea abordării și promovării pluralismului mediatic, Consiliul Europei a fost primul care a stabilit o serie de „criterii necesare pentru promovarea pluralismului mass-mediei, printre care: un cadru legislativ care să fixeze limitele concentrării mass-mediei; un sistem de monitorizare/control adecvat (a conținutului și a investițiilor/cheltuielilor); un sistem coercitiv adecvat; măsuri pro-active în favoarea pluralismului mediatic (de exemplu, încurajarea producției de conținuturi diversificate și susținerea financiară a proiectelor care contribuie la dezvoltarea pluralismului); instrumente de autoreglementare, cum ar fi orientările editoriale și statute care să definească independența editorială; transparență; independența autorităților de reglementare” [23]. Potrivit CoE, noțiunea de *pluralism al mass-media* este înțeleasă în sensul unei diversități a ofertei, reflectată, de exemplu, în „existența unei pluralități a mijloacelor de comunicare în masă independente și autonome, precum și a unei diversități a tipurilor de mijloace de comunicare în masă și a conținuturilor propuse publicului” [17]. Comisia Europeană, la rândul său, consideră că „*pluralismul mediatic include toate măsurile care le asigură cetățenilor accesul la surse independente și variate ale informației, opiniilor, discursurilor etc., astfel încât să-și poată crea propria opinie fără a fi influențați în mod necorespunzător de către unul sau mai mulți lideri de opinie*” [24].

Această din urmă definiție a prins viață în urma mai multor evenimente. În procesul de pregătire a *Rezoluției privind riscurile de violare, în Uniunea Europeană și în special în Italia, a libertății de exprimare și de informare*, amintită mai sus, Comisia Libertăților civile, a Justiției și Afacerilor interne a Parlamentului European a organizat, în anul 2004, un seminar public cu titlul: „*Amenințări pentru pluralismul mass-mediei. Necesitatea măsurilor la nivel european*”. Rezultatul discuțiilor a fost inclus în documentul aprobat mai târziu de instituție.

În 2005, Comisia Europeană organizează la Liverpool „*Conferința privind audiovizualul*”, pentru a dezbate reforma *Directivei privind Televiziunea fără frontiere*. Discuțiile au vizat și tematica pluralismului. Raportul final a concluzionat că „*noțiunea de pluralism mediatic trebuie să aibă o definiție comună la nivel european*” [3]. Între 2010 și 2013, proiectul european de cercetare MEDIADEM a analizat și comparat politicile în domeniul mass-mediei din 14 state membre ale UE, identificând provocările și amenințările asupra dezvoltării sectorului și asupra libertății și independenței presei. În aceeași perioadă, două organizații transnaționale (*European Alternatives* și *l'Alliance internationale de journalistes*) au lansat *Inițiativa europeană pentru libertatea și pluralismul mass-mediei*, propunându-și să colecteze un milion de semnături de la cetățenii statelor membre (prerogativă introdusă prin Tratatul de la Lisabona), în vederea înaintării unei inițiative legislative cu referire la *pluralismul mediatic*. Autorii ideii speră că astfel vor putea face presiuni asupra

Comisiei Europene în vederea unei promovări calitative a *pluralismului mass-mediei* în Europa. În aceeași logică se înscrie și crearea de către Comisia Europeană, în anul 2011, a unui *Grup la Nivel Înalt pentru problemele libertății și pluralismului mass-mediei*. Grupul, format din profesori universitari, a avut misiunea de a „redacta un raport pentru Comisie, cu recomandări în ceea ce privește respectul, protecția, suportul și promovarea pluralismului și libertății mass-mediei” [25]. În 2013 Grupul a prezentat raportul cu 30 de recomandări vizând aspecte ca proprietatea și concentrarea, diversitatea de conținuturi, specificul radiodifuzorilor publici etc. De asemenea, un „Forum pan-european privind pluralismul mass-mediei și al new media” s-a desfășurat în sala Parlamentului European de la Bruxelles pe 27 iunie 2012. În cadrul acestuia, subiecții relevanți din toată Europa au dezbătut problemele domeniului și, în special, pe cele legate de amenințările asupra *pluralismului mediatic* la nivel european în era noilor tipuri de media.

O atenție separată merită decizia Comisiei Europene de a analiza *pluralismul* din perspectiva unei metodologii de măsurare. În lipsa unei abordări unice a *pluralismului mediatic* la nivel european, dar în dorința de a oferi niște repere comune privind fenomenul, Comisia inițiază, în anul 2007, așa-numita „abordare în trei pași” a *pluralismului*. Primul pas a constat în elaborarea unui document de lucru [26] care subliniază complexitatea noțiunii de *pluralism*, diversitatea proprietății și a conținuturilor, riscul pentru instaurarea oligopolismului sau a monopolismului pe piața mediatică din statele europene etc. Același document concluzionează că „singura acțiune necesară la nivel european constă în realizarea unui studiu independent, al cărui obiect să fie dezvoltarea indicatorilor necesari pentru măsurarea **pluralismului mediatic** în statele membre” [26]. Prin urmare, în cadrul celei de-a doua etape, un grup de experți de la Universitatea catolică din Louvain (Belgia), Universitatea Central-Europeană (Ungaria) și de la Școala Internațională de Business din Jönköping (Suedia), însoțiți de Compania Ernst & Young din Belgia, precum și de către alți parteneri, numiți „corespondenți naționali”, au realizat acest studiu în anul 2009. Obiectivul studiului era de a „dezvolta un instrument de monitorizare pentru a evalua riscurile și amenințările pentru **pluralismul mediatic** în statele membre, instrument creat în baza unui ansamblu de indicatori vizând trei domenii: juridic, economic și sociocultural (sociodemografic)” [3]. Respectivul instrument, numit **Media Pluralism Monitor** (MPM), a stabilit 166 de indicatori de măsurare a *pluralismului mediatic*, atât cantitativi, cât și calitativi [27], permițând identificarea a 43 de riscuri specifice, grupate în 6 domenii: *reglementări de bază, proprietate și control, tipuri și genuri mediatică, diversitate culturală, diversitate politică și diversitate geografică*. Indicatorii au ținut cont de 3 câmpuri de acțiune a mass-mediei (producere, distribuție și utilizare). Autorii studiului precizează că indicatorii stabiliți „constituie mai degrabă un instrument de diagnosticare decât unul prescriptiv a situației mass-mediei” [3]. Etapa a doua a finalizat cu trei elemente: 1. Un raport care descrie modul de abordare și metoda utilizată pentru a identifica indicatorii, document care nu conține recomandări de niciun fel; 2. *Ghidul de utilizare*, care explică modalitatea de aplicare a metodologiei și 3. Metodologia propriu-zisă sub forma unui document Excel. Aplicarea metodologiei permite diagnosticarea a trei niveluri ale *pluralismului mass-mediei*: nivel înalt, mediu și scăzut.

Pasul al treilea, prevăzut inițial ca un raport (numit *Comunicarea Comisiei Europene către Parlament*) și o consultare publică, a fost abandonat. A urmat, în schimb, evaluarea implementării metodologiei de măsurare a *pluralismului* și decizia de revizuire a acesteia. Astfel, la cei „trei pași” s-au alăturat alte „două faze”, numite *Media Pluralism Monitor simplification and test – phase 1*, și *Media Pluralism Monitor simplification and test – phase 2* [28]. În prima fază (septembrie 2013), Parlamentul European a alocat 500.000 de Euro pentru simplificarea și implementarea - pilot a metodologiei, iar Comisia Europeană a pus această misiune în sarcina *Centrului pentru Pluralismul Mass-media și Libertatea mass-mediei* (CMPF). Astfel, după simplificarea, s-a ajuns la 34 de indicatori pentru 6 domenii de risc, iar testarea s-a făcut în 9 state membre UE (Belgia, Bulgaria, Danemarca, Estonia, Franța, Grecia, Ungaria, Italia și Marea Britanie). Statele au fost alese în dependență de următoarele criterii: a) numărul populației; b) condiția economică; c) poziția geopolitică; d) nivelul atenției din partea instituțiilor europene (de exemplu, numărul de recomandări, avize și/sau avertismente). Un raport privind prima fază a fost publicat în ianuarie 2015. Pentru cea de-a doua fază Parlamentul European a alocat alți 500.000 de Euro pentru continuarea testării metodologiei în cele 19 state membre neacoperite în prima fază (Austria, Croația, Cipru, Republica Cehă, Finlanda, Germania, Irlanda, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania și Suedia). De această dată, metodologia a fost și mai mult simplificată, ajungându-se la 20 de indicatori pentru 4 domenii de risc (*reglementări de bază, proprietate, politic și inclusiv/atotcuprinzător*). Simplificarea a urmărit obiectivul concentrării

pe știri și actualități, ținând cont de ritmul dezvoltării Internetului. Rezultatele implementării și recomandările pentru implementările ulterioare au fost prezentate într-o conferință finală pe 6 noiembrie 2015 la Florența. Raportorii s-au referit la dificultățile întâlnite pe parcursul implementării metodologiei și la necesitatea de a simplifica și mai mult indicatorii și domeniile de risc. Dificultățile cele mai mari s-au înregistrat în procesul de colectare a datelor, specificul sistemelor mediatice, al culturii și al limbilor spunându-și cuvântul. Astfel, echipa de implementare a menționat că au fost testați doar 19 indicatori din 20, dat fiind specificul unuia dintre ei, legat de domeniul Internetului. Pentru 2016, domeniile de risc au fost redenumite în: *protecție de bază, pluralismul piețelor, incluziune socială* (care acoperă trei domenii anterioare: pluralismul geografic, pluralismul cultural și pluralismul tipurilor și al genurilor) și *independență politică* [29]. În felul acesta, se așteaptă ca următorul raport să fie unul atotcuprinzător, obiectiv, care să ofere o imagine clară și corectă a nivelului pluralismului mediatic în toate statele membre ale UE, precum și să prezinte riscurile și amenințările pentru acesta.

Așadar, *pluralismul mediatic* reprezintă un fenomen de actualitate la nivelul comunității europene, iar evoluțiile tehnologice, ale pieței și ale societăților impun noi abordări și re-definiri. Cert este că, în ultimele decenii, subiectul a constituit o preocupare constantă pentru actorii europeni. La nivelul Consiliului Europei și al Uniunii Europene s-a trecut, pe rând, de la abordări ocazionale la una permanentă, aprofundată, implicând elementul măsurării. Subiectul rămâne deschis pentru cercetare, conținând mai multe elemente importante pentru analiză. În context, ne întrebăm: unde este Republica Moldova la acest capitol? Răspunsul urmează a fi identificat într-o cercetare separată.

Referințe:

1. KARPPINEN, K. Against naïve pluralism in media politics: on the implications of the radical-pluralist approach to the public sphere. In: *Media, Culture & Society*. 2007, **29**(3), 495-508. ISSN: 0163-4437. DOI: 10.1177/0163443707076192
2. KARPPINEN, K. Media Diversity and the Politics of Criteria. Diversity Assessment and Technocratisation of European Media Policy. In: *Nordicom Review*, 2006, **27**(2), 53-68. ISSN: 1403-1108
3. FINES SCHLUMBERGER, J-A. Bruxelles: comment mesurer le pluralisme des médias? En: *La Revue européenne des médias et du numérique* [online]. 2014-2015, **33** [Accesat: 15.10.2015]. ISSN: 2100-1340. Disponibil: <http://la-rem.eu/2015/05/26/bruxelles-comment-mesurer-le-pluralisme-des-medias/>.
4. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [online]. Roma, 4.11.1950 [Accesat: 27.10.2015] Disponibil: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
5. Convenția Europeană privind televiziunea transfrontalieră [online]. Strasbourg, 5.05.1989 [Accesat: 29.10.2015]. Disponibil: http://www.trm.md/files/docs/STE_132_Conventia_Eur_TT_reviz_ro.pdf.
6. Carta drepturilor fundamentale ale UE [online]. 2012/C 326/02 [Accesat: 28.10.2015]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fr.pdf
7. Carta Europeană a libertății presei [online]. Hamburg, 25 mai 2009 [Accesat: 28.10.2015]. Disponibil: <http://www.pressfreedom.eu/fr/index.php#charter>
8. Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene din 26 octombrie 2012. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 26.10.2012 [Accesat: 23.10.2015] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
9. Rezoluția Parlamentului European privind concentrarea mass-mediei din 20 noiembrie 2002. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 29.1.2004 [Accesat: 09.11.2015]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002IP0554&from=EN>
10. Rezoluția Parlamentului European privind drepturile fundamentale în Uniunea Europeană (2002/2013(INI)). În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 25.3.2004 [Accesat: 09.11.2015]. Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:313a238b-cdd4-49e0-900c-e32a9569af6c.0007.02/DOC_104&format=PDF
11. Rezoluția Parlamentului European privind „Televiziunea fără frontiere” din (2003/2033(INI)). În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 25.3.2004 [Accesat: 07.11.2015]. Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:313a238b-cdd4-49e0-900c-e32a9569af6c.0007.02/DOC_109&format=PDF
12. Rezoluția Parlamentului European privind aplicarea articolelor 4 și 5 ale Directivei 89/552/CEE „Televiziunea fără frontiere” modificată prin Directiva 97/36/CE, pentru perioada 2001-2002 (2004/2236(INI)) din 6 septembrie 2005. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 17.8.2006 [Accesat: 08.11.2015]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=uriserv:OJ.CE.2006.193.01.0016.01.FRA#CE2006193FR.01011701>
13. Rezoluția Parlamentului European privind riscurile de violare, în Uniunea Europeană și în special în Italia, a libertății de exprimare și de informare (art.11. paragraful 2 al Cărții Drepturilor fundamentale) (2003/2237(INI)). În:

- Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 30.04.2004 [Accesat: 09.11.2015]. Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2ddb7ba0-339e-467d-ba4a-008837e1f1cb.0007.02/DOC_206&format=PDF
14. Rezoluția Parlamentului European privind concentrarea și pluralismul mass-mediei în Uniunea Europeană (2007/2253(INI)) (2010/C 8 E/16) din 25 septembrie 2008. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 14.1.2010 [Accesat: 09.11.2015]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/pr/914/914699/914699ro.pdf
 15. Directiva 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale (Directiva serviciilor mass-media audiovizuale). În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* [online]. 15.4.2010 [Accesat: 09.11.2015]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32010L0013>
 16. Rezoluția Parlamentului European referitoare la legislația privind mass-media din Ungaria din 10 martie 2011. Legislația privind mass-media din Ungaria [online]. P7_TA(2011)0094 [Accesat: 07.11.2015]. Disponibil: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2011-0094+0+DOC+PDF+V0//RO>
 17. Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Rec(99)1 privind măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de comunicare în masă. Memorandum explicativ [online]. 19 ianuarie 1999 [Accesat: 27.10.2015]. Disponibil: http://apel.md/files/docs/Rec_99_1pluralism_mass_media_ro.pdf
 18. Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media Recommendation [online]. 21 September 2011 [Accesat: 27.10.2015]. Disponibil: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3>
 19. Cartea verde COM (92) 480: *Pluralism and media concentration in the internal market. An assessment of the need for Community action* [online]. Brussels, 23 December 1992 [Accesat: 30.09.2015]. Disponibil: http://aei.pitt.edu/1156/1/pluralism_gp_COM_92_480.pdf
 20. European Commission, press release database [online] Last update: 22-10-2015. [Accesat: 01.11.2015]. Disponibil: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-93-351_fr.htm
 21. VAN LOON, A. European Commission Green Paper on Commercial Communications. In: *Database on legal information relevant to the audiovisual sector in Europe (IRIS)* [online]. 1996-5: 6/8 [Accesat: 7.10.2015]. Disponibil: <http://merlin.obs.coe.int/iris/1996/5/article8.fr.html>
 22. White Paper on a European communication policy COM (2006) 35 [online]. Brussels, 1.2.2006 [Accesat: 12.10.2015]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006DC0035&rid=1>
 23. WARD, D. *Media Concentration and Pluralism: Regulation, Realities and the Council of Europe's Standards in the Television Sector*: Report presented to the European Commission for Democracy Through Law [online]. Trieste, Italy, 24-28 January, 2005 [Accesat: 12.08.2015]. Disponibil: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-UDT\(2005\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-UDT(2005)004-e)
 24. Préoccupations persistantes en matière de pluralisme des médias. En: *EU-LOGOS ATHENA* [online]. 26.02.2007, nr.28 [Accesat: 12.09.2015]. Disponibil: http://www.eu-logos.org/eu-logos_nea-say.php?idr=4&idnl=366&nea=79&lang=fra&lst=0
 25. High-Level Group on Media Freedom and Pluralism. In: *European Commission. Digital Agenda for Europe*. Last updated on 02/03/2015 [Accesat: 12.11.2015]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/high-level-group-media-freedom-and-pluralism>
 26. Media pluralism in the Member States of the European Union. Commission Staff Working Document SEC(2007)32 [online]. Brussels, 16 January 2007 [Accesat: 12.08.2015]. Disponibil: http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/media_pluralism_swp_en.pdf
 27. *Independent Study on Indicators for Media Pluralism in the Member States - Towards a Risk-Based Approach*. Final Report [online]. Leuven, July 2009 [Accesat: 13.07.2015]. Disponibil: http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/pfr_report.pdf
 28. The Media Pluralism Monitor (MPM). In: *European Commission. Digital Agenda for Europe*. Last updated on 15/06/2015 [Accesat: 13.10.2015] Disponibil: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/media-pluralism-monitor-mpm#Article>
 29. Din datele prezentate la Conferința finală *Media Pluralism Monitor 2015*, Florența, 6 noiembrie 2015 [Accesat: 06.11.2015]. Disponibil: <http://cmpf.eui.eu/events/FinalConferenceMPM2015.aspx>

Prezentat la 16.11.2015